

УДК 323.39:321.7

DOI <https://doi.org/10.32782/apfs.v039.2022.26>

Т. М. Ляшенко

ORCID ID: <https://orcid.org/0000-0002-5807-1130>

доктор політичних наук,

провідний науковий співробітник відділу теоретичних та прикладних проблем політології

Інституту політичних та етнонаціональних досліджень імені І. Ф. Кураса

Національної академії наук України

ВІДБІР ПОЛІТИЧНИХ ЕЛІТ: ДЕМОКРАТИЧНИЙ ПРОЦЕС ЧИ ФАКТОР НЕСТАБІЛЬНОСТІ

Постановка проблеми. Сьогодні все більше політологів, соціологів, політтехнологів та істориків приділяють велику увагу вивченню політичного класу, правлячих еліт та способу їх рекрутування, оскільки сучасний політичний розвиток відбувається під знаком поширення популізму. Аристотель вважав, що одні люди придатні для правління, тоді як інші придатні для того, щоб ними керували. «Політичний клас» та «політична еліта» – ці два поняття допомагають ідентифікувати та аналізувати діяльність тих, хто відіграє центральну роль у процесі формування політики країни. Для України, де після останніх виборів депутатський склад оновився майже на 70%, нагальним практичним завданням є аналіз формування, професійної придатності та перспектив розвитку її політичного класу.

Аналіз дослідження проблеми. Дослідженням особливостей відбору та рекрутування політичної еліти в Україні присвячено багато наукових доробків, серед них Р. В. Войтович, Л. О. Кочубей, В. Ю. Маркітантов, М. І. Пірен та інші, наукова цінність яких не викликає сумніву. Проте кардинальні зміни, яких зазнала наша держава і суспільство в останні роки – зростання популізму та повномасштабне вторгнення РФ – потребують ширшого та ґрунтовнішого дослідження процесів політичного ліфту та пов'язаних з ним проблем.

Приналежність до політичного класу насамперед визначається місцем, яке його члени займають в політичній системі та функціями, які вони виконують. До цих функцій належать прийняття стратегічних рішень, розподіл суспільних ресурсів, представництво соціальних інтересів, підтримання громадського порядку, забезпечення стабільності розвитку суспільства [8]. Говорячи про політичний клас, варто розглядати три його складових, що в сукупності створюють єдиний наратив – політичну еліту, професіоналізм в політиці та політичний кар'єризм. Наприклад, Г. Моска описує правлячий або політичний клас, який «виконує всі політичні функції, монополізує владу та користується перевагами, які приносить влада» [5].

Узагальнюючи, визначимо, що до політичного класу входить соціальний прошарок, наділений атрибутами впливу, який має реальну політичну,

економічну або ідеологічну владу або прагне до неї. Це члени парламенту, вища ланка державних управлінців, судової влади, дипломатична та військова еліта, лідери політичних партій, громадських рухів, провідні політологи та політтехнологи, а також впливові співробітники засобів масової інформації.

Метою статті є дослідження сучасного стану відбору політичної еліти в Україні, визначення основних характеристик процесу її створення, аналіз ризиків, що виникли в політичному полі нашої держави.

Виклад основного матеріалу. Багато дослідників вважають термін «політична еліта» тотожним визначенню «політичний клас»: «Термін «політична еліта» має різні конотації, наприклад: «владна еліта», «правляча еліта», «правлячий клас», «політичний клас», «керівний клас», «лідерство», «контролююча група», «істеблішмент», тощо» [11]. Політична еліта відрізняється від більш широкого розуміння політичного класу тим, що вона знаходиться нагорі та може діяти колективно як група. При цьому терміну «еліта» надають різні характеристики. Загальне значення поняття еліти, включаючи політичну еліту, таке: група лідерів, обраних із суспільства, хоча і не обов'язково формально, яка є зразком для наслідування для решти суспільства, впливає на його життя та визначає напрямки його розвитку; вона може бути розташована в різних сегментах соціальної структури і не обов'язково оформлена офіційно; особливу роль зазвичай має політична та інтелектуальна еліта.

Політична еліта має особливі, притаманні лише їй риси: статус у політичній структурі суспільства, публічна демонстрація можливостей прийняття рішень, «певну дистанцію еліт до маси і навпаки, типовий вид «ритуальної» поведінки, що складається з почуття групової відмінності та використання власної політичної мови та символіки» [12]. Отже, політична еліта – це група людей, які впливають та безпосередньо беруть участь у процесі прийняття рішень у державі, а також, у ширшому контексті, всі особи які займають важливі посади в системі влади та виконують важливі ролі та функції.

Говорячи про політичний клас, мається на увазі насамперед виконання певних політичних, державних функцій – професійних обов'язків. Поняття еліта асоціюється з набором чеснот, моральних якостей, авторитетом, неформальним лідерством. Тобто провідна, бажано найкраща, частина політичного класу є політичною елітою. На жаль, в сучасному політикумі ці два терміни – «політичний клас» та «політична еліта» збігаються не часто, Україна не є виключенням.

Рекрутування та відбір політичних еліт – надзвичайно важливий процес, від успіху якого залежить увесь подальший розвиток держави. Як зазначає Д. Коротков, «Характер, склад та орієнтації правлячої еліти – найважливіший елемент політичної системи, що визначає її якість. У цілому якість еліти залежить від способів її рекрутування. Питання відбору еліт є, по суті, одним з ключових у процесі трансформації політичної системи. Від цього залежить здібність країни до реформ» [2, с. 28].

Багато теоретиків присвятили свої дослідження процесам рекрутування та відбору політичної еліти, наприклад: Вільфредо Парето, Гаetano Моска чи Карл Мангейм. Їхні ідеї мають важливий вплив на аналіз аспектів вербування та відбору політичних еліт. В. Парето зосереджувався переважно на правилі циркуляції еліт, досліджуючи процеси вербування та відбору політичної еліти [7]. Згідно з теорією В. Парето, циркуляція еліт відбувається у двох основних формах: як заміна однієї еліти на іншу і як просування нееліти в еліту. Будь яка форма циркуляції еліт є демократичним механізмом. Друга форма елітної трансформації зумовлена змінами в балансі владних сил завдяки формуванню нових організацій (що ми могли спостерігати під час виборів 2014 року, коли до Верховної ради прийшли бійці та волонтери та напевно будемо спостерігати на найближчих виборах до українського парламенту). В. Парето також вважав, що кожна політична еліта зазнає постійних трансформацій через виключення слабких індивідів і через їхню заміну новими представниками ззовні, такими, які володіють необхідними для еліти здібностями. Крім того, на думку дослідника, переміщення з нееліти в еліту, а також процес вичерпання політичних еліт призводять до більшої їхньої стабільності та ексклюзивності.

Г. Моска виділяв два напрямки селекції політичної еліти: аристократичний і демократичний. У першому еліта замкнена і рекрутується лише шляхом відтворення, що передається з покоління в покоління. Другий – відкритий, при якому еліта рекрутується із суспільства через прийняття видатних особистостей з особливими рисами та навичками, вигідними для виконання влади [5]. К. Мангейм вказував на чотири про-

цеси, пов'язані з формуванням сучасних політичних еліт: зростання кількості еліт і послідовне зменшення їх влади, порушення ексклюзивності еліт, зміна правил вибору еліт і зміна внутрішнього складу еліт [3].

Теорії політичних еліт також демонструють два типи рекрутування еліти: систему гільдій та систему підприємців (антрепренерська система). Гільдійна система передбачає «закритий» тип еліти (рекрутування на високі посади людей, які вже функціонують в еліті), багато фільтрів у процесі вербування, невелике або обмежене коло відбору та тенденцію до самовідтворення еліти. Підприємницька/антрепренерська система передбачає «відкрити» еліту, невелику кількість фільтрів у процесі відбору, широке коло електорату та конкурентоспроможність в процесі виборів.

За гільдійною моделлю відбувається селекція бюрократичної еліти, а політична еліта рекрутується переважно за антрепренерською моделлю.

«Антрепренерська система взагалі гармоніює з плюралістичною демократією, доповнює її та є її базовою “кадровою технологією”. На політичному ринку претендент в еліту поводить себе як підприємець: він “пропонує” себе як політичний товар в обмін на легітимацію своїх повноважень громадянами» [2, с. 42].

Більшість теорій політичних еліт спирається на два конкурентних правила елітного обміну: відтворення та циркуляції. Перший полягає у відтворенні складу еліти виключно з її власних членів, другий дозволяє залучення нових членів, що і відбулось під час останніх українських виборів.

Процеси рекрутування та відбору політичної еліти в концепції теоретичної моделі зображують вибір політичної еліти на основі приписуваних їм особливостей, властивостей, здібностей або навичок, а також привілеїв виконувати владу. Ця модель зображує людей, які сприймаються суспільством як обрані, іншими словами, як політична еліта.

З точки зору різних дослідників політичного класу та еліт, рекрутування та відбір політичної еліти залежить від існування певних форм соціального просування (соціальних ліфтів), за допомогою яких особи переміщуються вище у соціальній ієрархії, головним чином через відповідне (затребуване на даний момент) походження, освіту, досягнення (особистий успіх або служба в ім'я суспільства чи країни), наукова чи мистецька робота, майно тощо.

Механізм рекрутування політичних еліт залежить від соціальної організації суспільства. Він може базуватись на принципі спадковості, сімейних зв'язках; майновій приналежності; професійній компетентності; партійній приналежності; особистій відданості керівнику. Проте чіткої кореляції між типом політичної системи,

типом суспільства та механізмом рекрутування не існує.

Рекрутування, створення та функціонування політичного класу в кожній країні на певному етапі її розвитку має конкретні, властиві лише їй особливості. Проте існують загальні закономірності процесу входження громадян до правлячої еліти. Спільними для багатьох держав є канали рекрутування еліти. До традиційних каналів формування та рекрутування політичних еліт [1] відносять: державний апарат; органи місцевого самоврядування; політичні партії; армію; релігійні організації; систему освіти.

Практично в усіх країнах світу освіта відіграє суттєву роль у рекрутуванні політичної еліти, а точніше – якість освіти і престиж навчального закладу. Наприклад, «у Великій Британії та Франції, де освіта відіграє вирішальну роль у доступі до політичної еліти, потрапляння до неї обумовлене отриманням дипломів лише деяких університетів. Початкову ланку у відборі становлять елітні, найпрестижніші школи цих країн. Наступною сходинкою є відповідні вищі навчальні заклади» [4, с. 157]. Так, американський соціолог П'єр Бурдьє висунув теорію, згідно з якою освіта є головним механізмом відтворення еліти [14]. Ідея Бурдьє полягала в тому, що еліти є рушійними силами нерівності, а елітні школи сприяють процесу стратифікації.

В законодавчих органах всього світу переважають люди з офіційною вищою освітою. Наприклад, 95% членів Конгресу Сполучених Штатів і 90% британських депутатів мають вищу освіту. Дослідження виявили тісний зв'язок між рівнем освіти людей та їхньою схильністю брати участь у політиці [13]. Насправді наявність вищої освіти надає перевагу практично у всіх видах політичної діяльності, включно з прийомом на роботу в законодавчі органи.

Рівень освіти законодавців є ознакою, яка й досі має велике значення в політиці Західних країн. Більшість дослідників знаходять докази того, що темпи економічного зростання є вищими, якщо лідери мають якісну освіту, а також знаходять позитивний зв'язок між рівнем формальної освіти осіб та політичними рішеннями, які вони приймають [13].

Що стосується українських народних обранців, то наявність диплому престижного навчального закладу ніколи не була вирішальним чинником перемоги на виборах. Більше того, в законодавстві України немає норм щодо обов'язкової наявності вищої освіти для кандидатів у депутати. Тим не менш у Верховній Раді IX скликання більшість депутатів мають вищу освіту, а принаймні дванадцять – ні. Також понад 97% народних депутатів VIII скликання мали повну вищу освіту. Проте 1,9% з них не уточнюють, яку саме освіту і де вони

вчилися. Отже, освіта як канал рекрутування, на сьогоднішній день не є актуальним.

Так само на формування еліти в Україні на сучасному етапі не мають значного впливу релігійні організації. Їхній вплив є опосередкованим і виражається в агітації, що не є законним.

Основним каналом рекрутування до парламенту протягом багатьох скликань залишався державний апарат, наприклад, до Верховній Раді VIII скликання пройшло 34 % колишніх депутатів та 24 % керівників. В IX скликанні парламенту 339 (або 80%) нових депутатів, переважна більшість яких не мають чиновницького або апаратного минулого завдяки партії «Слуга народу». Інші партії, що пройшли в парламент, рекрутували колишніх державних службовців і політиків.

Згідно з політологічною теорією армія, як канал рекрутування, використовується лише у недемократичних країнах. Проте, Україна мала у своєї історії приклад широкого залучення до передвибірчої кампанії військових. Після Революції гідності та війни на Сході України знаковими постатями стали військові, волонтери, громадські активісти. Майже всі політичні сили (окрім проросійських) включали їх у перші десятки-двадцятки своїх виборчих списків. Є всі підстави вважати, що така ситуація повториться.

Рекрутування та вибір політичної еліти в рамках політичних партій відбувається у три етапи. Перший крок – це партійний апарат, в якому люди виконують організаційні завдання, необхідні для нормального функціонування партії. У демократичних країнах робота в партійному апараті зазвичай є першим етапом кар'єри, після чого відбувається перехід до інших політичних завдань, переважно в парламенті та уряді. У недемократичних країнах, заснованих на монополії та владі правлячої партії, члени партійного апарату займають найвищі та найбільш привілейовані позиції у владних елітах.

Другий крок – депутатська діяльність. У демократичних країнах парламентська діяльність є найважливішим елементом політичної кар'єри. У недемократичних країнах парламентська діяльність має другорядне значення, оскільки депутатський мандат отримується в процесі раніше отриманої посади в партійному апараті, державному управлінні чи професійної діяльності.

Третій крок – це зайняття посад в державному управлінні від імені партії. У демократичних країнах цей крок не має сенсу, оскільки існують правила, які виключають державне управління з-під прямого партійного контролю. У недемократичних країнах члени правлячої партії, як правило, швидко спрямовуються до державного управління та роблять свою політичну кар'єру в державному апараті [17]. Просування однопартійців

по кар'єрних – специфіка державного будівництва України.

Також причиною, через яку не можна говорити про те, що партії в Україні є основним каналом рекрутування та циркуляції політичних еліт, є і пропорційна система із закритими списками. «Виборча система із закритими партійними списками не виправдано збільшує роль партійної бюрократії у формуванні депутатського корпусу. Саме лідери партій мають вирішальний вплив на формування списку кандидатів у депутати. У процесі формування виборчих списків українських політичних партій внутрішньопартійна демократія фактично не діє. Кандидатів у депутати та їх місце у виборчому списку визначає вузьке коло керівників та інвесторів кожною політичною силою» [2, с. 123]. Але вибори 2019 року позначились безпрецедентною ірраціональною довірою до партії «Слуга народу». Виборці голосували за абсолютно невідомих кандидатів лише через їхню приналежність до цієї партії.

Такий формат багатопартійності формує ставлення громадян до політичних партій: не довіряють політичним партіям 77 %, а довіряють їм лише 22 % [6]. До того ж відсутність в Україні культури фінансових пожертв на політичні партії та політичну діяльність значно обмежує можливість створення «народних» партій та рекрутування до їх лав середнього класу та незаангажованих представників громадянського суспільства.

Хоча народні депутати знаходяться в центрі політичного класу, до нього також входить велика кількість політичних консультантів, політичних радників міністрів, помічників депутатів, а також співробітників штаб-квартири партії, науково-дослідні центри, що працюють на політичні сили. Цілком слушним видається твердження, висловлене в дослідженні англійських вчених: «політичний клас живе у власному міхурі, повністю відірваному від життя виборців ... надто багато професійних політиків ... не мають досвіду реального світу. Дуже небагато мають досвід роботи в робітничому класі, приватному секторі чи бізнесі. Велика кількість членів парламенту... є нічим іншим, як амбітними кар'єристами, які працювали в політиці, групах тиску, аналітичних центрах, місцевому уряді та державній службі, перш ніж отримати свої місця» [9].

Шляхом виборів в сучасних демократичних суспільствах до влади приходять лише невелика частина осіб. Інша частина політичного класу, яка приймає політичні та державні рішення, або, принаймні впливає на них, призначається тими, хто був обраний. Роблять вони це згідно зі своїми переконаннями та під впливом об'єктивних та суб'єктивних умов. Призначення міністрів або вищих керівників урядових установ залежать від парламенту, прем'єр-міністра або президента.

Обрання судової гілки влади, згідно з законом, взагалі не є результатом ні загальнонародного голосування, ні затвердження тими, кого було обрано шляхом такого голосування. А наділення невластивими політичними функціями державних чиновників взагалі виходить за межі визначення «представницької демократії», яка задекларована в Україні.

На процес прийняття рішення щодо кожного призначення впливають такі фактори: особисті уподобання керівника, інституційні стимули та економічні умови в країні. Таким чином відбувається «порушення обіцянок демократії» [15]. В результаті цього формуються особливі риси функціонування держави:

- Гравцями в політиці стають групи, а не окремі особи.

- У парламенті переважають представники груп інтересів.

- Утверджується стійкість олігархії (конкуренція між елітами).

- Право брати участь у прийнятті рішень обмежується політичною конкуренцією.

- Функціонує «невидима влада», тобто відсутність прозорості у процесі прийняття рішень забезпечується фактичними (законними або незаконними) повноваженнями.

- Переважаюча більшість громадян відчуває апатію до політики [15].

Рекрутування та відбір політичної еліти поєднує діяльність і послідовне просування в політичних організаціях – партіях та інших об'єднаннях, які беруть участь у політичному житті (профспілки, молодіжні організації, організації учасників бойових дій тощо), – які діють як визначені групи формування громадської думки та формують політичну сцену країни [16].

На сучасному етапі в демократичному суспільстві можна виділити наступні види політичної кар'єри:

- партійний активіст – цей тип кар'єри зумовлений умінням і навичками впливу на інших: важливим є формування думок, настроїв і поведінки інших людей, а також вірність ідеалам даної партії та її програмі;

- члени профспілок чи іншої громадської організації. Цей тип кар'єри характеризується емоційною та ідейною залученістю до своєї діяльності, супроводжується амбіціями та зацікавленістю спонсорів;

- посадові особи, які представляють державну чи місцеву владу.

Рекрутування сучасної політичної еліти відбувається через політичні зв'язки з громадськістю, інформаційні кампанії та соціальний маркетинг. Політичні еліти також рекрутуються за допомогою засобів масової інформації, які є об'єктом інтересів різних ешелонів державних органів,

політичних партій, громадських організацій і груп, що беруть участь у політичній діяльності. Кандидати, їхні штаби, експерти та спеціалісти з політичного маркетингу добре усвідомлюють, що правильне використання ЗМІ може безпосередньо привести їх до успіху на виборах [10]. Останніми роками ЗМІ стають все більш важливими у формуванні суспільного сприйняття політиків. Будучи місцем дебатів і політичних змагань, ЗМІ зображують, серед іншого, дії політичних еліт у політичних процесах нерідко за власним/спонсорським бажанням; вони також виконують функцію інструменту, який використовують політичні еліти для формування ставлень і політичних думок.

На підставі власних критеріїв важливості ЗМІ також вирішують питання доступу політичних еліт до публічної сфери, визначають діапазон їх діяльності та впливу, а також формують курс дій на політичній арені, політичні очікування, підтримку та рішення.

У всьому світі на засоби інформаційного впливу витрачаються величезні кошти: політичні кампанії передбачають величезну кількість покровителів, офіційної та неофіційної підтримки, подарунків та навіть підкуп. А підтримка одного з кандидатів рейтинговим каналом телебачення може принести йому перемогу. Вислів, приписуваний Б. Березовському «Дайте мені пульт від телевізора, і через півроку я зроблю президентом табуретку», зараз став як ніколи актуальним. Справа лише в ціні питання, яка прямо пропорційна очікуваному результату.

Виборчий процес 2019 року якнайкраще продемонстрував вплив засобів інформаційного впливу на результати всенародного голосування. Це був унікальний приклад стратегій просування нестандартних передових методів комунікації. Він представляв новий тип популізму без політики, а кандидат виступав в якості бренду.

Популістський або плебсологічний спосіб рекрутування еліти віддає перевагу такому типу людей, які здатні дати найфантастичніші обіцянки (наприклад, зарплату у 4 тис дол, створення 500 тис робочих місць, висадку 1 млн дерев тощо) і використовують найефективніші методи пропаганди в боротьбі за владу, демонструють ненависть до своїх суперників, зневагу до правлячих інституцій та до верховенства права. Вони пробиваються в елітні лави, використовуючи агресивну та маніпулятивну демагогію та уникають традиційних каналів вербування еліти. Особисто їм часто бракує «елітних якостей», таких як культура, насамперед політична, переговорні навички, сприйняття альтернативної точки зору/опозиції, неналаштованість на досягнення компромісу. Більше того, ці очевидні недоліки шляхом епатажу вида-

ються за «нову, нестандартну і прогресивну політику».

Тому популістські лідери виявляються, як правило, невдалими реформаторами. Вони можуть бути ефективними руйнівниками існуючих політичних порядків, але вони рідко виконують свої обіцянки щодо «радикальних змін».

Висновки. Отже популістський спосіб вербування еліт призводить до неякісного відбору на найвищі посади в державному та економічному управлінні. В результаті, захоплення влади популістськими лідерами призводить до політичного виродження цілих владних еліт. Повернення до традиційних способів рекрутування відбувається лише з часом, коли виборці зрозуміють хибність популістського типу правління. Проте втрата часу і темпів дається взнаки на політичному та соціально-економічному розвитку країни.

Література

1. Елітознавство : підручник / за заг. ред. В. А. Гошовської. Київ : НАДУ, 2013. 268 с.
2. Коротков Д.С. К Політична еліта України : становлення та розвиток у виборчому процесі. Харків: Вид-во ХНЕУ, 2012. 42 с.
3. Мангейм Д. Б. Политология. Методы исследования. Москва: Весь мир, 1997. 544 с.
4. Маркітантов В. Ю. Основні чинники формування та рекрутування політичних еліт. *Збірник наукових праць «Політологічні студії»*. 2010. Випуск 1. 157 с.
5. Моска Г. Правящий класс. *Социс*. 1994. № 10. С. 187-197.
6. Оцінка громадянами ситуації в країні, довіра до соціальних інститутів, політико-ідеологічні орієнтації громадян України в умовах російської агресії (вересень-жовтень 2022р.) URL: <https://razumkov.org.ua/napriamky/sotsiologichni-doslidzhennia/otsinka-gromadianamy-sytuatsii-v-kraini-dovira-dotsialnykh-instytutiv-politykoideologichni-orientatsii-gromadian-ukrainy-v-umovakh-rosiiskoi-agresii-veresen-zhovten-2022r>
7. Паперо В. Компедиум по общей социологии. Москва: Издательский дом ГУ ВШЭ, 2008. 512 с.
8. Політичний клас в сучасній Україні: специфіка формування, тенденції розвитку. За заг. ред. Ф. Рудича. Київ : Парламентське вид-во, 2010. 336 с.
9. Allen P., Cairney P. What do we mean when we talk about the 'political class'? URL: <https://qmro.qmul.ac.uk/xmlui/bitstream/handle/123456789/8059/ALLEN%20What%20do%20we%20mean%20when%20we%20talk%20about%20the%20E2%80%98political%20class%E2%80%99%3F%202015.pdf?sequence=2>
10. Dobek-Ostrowska B. Aktorzy polityczni i media masowe w świetle studiów nad komunikowaniem politycznym. Wrocław. Wydawnictwo Uniwersytetu Wrocławskiego, 2004.
11. Dobek-Ostrowska B. Elity polityczne, *Studia z teorii polityki*. Wydawnictwo Uniwersytetu Wrocławskiego, Wrocław 1997, p. 133-134.

12. Dutkiewicz G. Processes of Recruitment and Selection of Political Elites as a Theoretical Concept. *Colloquium wydziału nauk humanistycznych i społecznych kwartalnik*. 3/2014. № 3(15). 2014. P.99-110.

13. Erikson J., Josefsson C. Does Higher Education Matter for MPs in their Parliamentary Work? Evidence from the Swedish Parliament. *Journal of Representative Democracy*. Volume 55, 2019. Pages 65-80. URL: <https://www.tandfonline.com/doi/pdf/10.1080/00344893.2019.1581077?needAccess=true>

14. Erikson J., Josefsson C. Does Higher Education Matter for MPs in their Parliamentary Work? Evidence from the Swedish Parliament. *Journal of Representative Democracy*. Volume 55, 2019. Pages 65-80. URL: <https://www.tandfonline.com/doi/pdf/10.1080/00344893.2019.1581077?needAccess=true>

15. Khan S. R. The Education of Elites in the United States. *L'Année sociologique*. 2016/1 (Vol. 66). PP. 171-192.

16. Political Recruitment Theory on Cabinet Appointments. URL: https://www.academia.edu/2595758/Political_Recruitment_Theory_on_Cabinet_Appointments

17. Political Recruitment Theory on Cabinet Appointments. URL: https://www.academia.edu/2595758/Political_Recruitment_Theory_on_Cabinet_Appointments

18. Sztumski J. *Elity i ich miejsce w społeczeństwie*. Katowice: Wydawnictwo Naukowe „Śląsk”, 2007.

19. Wiatr J. J. *Przywódczość polityczna. Studium politologiczne*. Łódź. Wydawnictwo Wyższej Szkoły Humanistyczno-Ekonomicznej, 2008.

Анотація

Ляшенко Т. М. Відбір політичних еліт: демократичний процес чи фактор нестабільності. – Стаття.

У статті розглядаються складові політичного класу, особливості його створення в Україні та механізми рекрутування. Автором наголошується на особливому впливі засобів масової інформації на результати всенародного голосування.

В статті зазначається, що до політичного класу входить соціальний прошарок, наділений атрибутами впливу, який має реальну політичну, економічну або ідеологічну владу або прагне до неї. Це члени парламенту, вища ланка державних управлінь, судової влади, дипломатична та військова еліта, лідери політичних партій, громадських рухів, провідні політологи та політтехнологи, а також впливові співробітники засобів масової інформації. Говорячи про політичний клас, варто розглядати три його складових, що в сукупності створюють єдиний наратив – політичну еліту, професіоналізм в політиці та політичний кар'єризм.

Аналізується процес рекрутування та відбору політичних еліт – надзвичайно важливий чинник, який значною мірою визначає весь подальший розвиток держави. Автор стверджує, що механізм рекрутування політичних еліт залежить від соціальної організації суспільства. Він може базуватись на принципі

спадковості, сімейних зв'язках; майновій приналежності; професійній компетентності; партійній приналежності; особистій відданості керівнику. Проте чіткої кореляції між типом політичної системи, типом суспільства та механізмом рекрутування не існує.

В статті наголошується, що рекрутування сучасної політичної еліти відбувається через політичні зв'язки з громадськістю, інформаційні кампанії та соціальний маркетинг, що призводить до популістського способу вербування еліт. Подібний вид рекрутування спричиняє неякісний відбір, у тому числі, на найвищі посади в державному та економічному управлінні. В результаті, захоплення влади популістськими лідерами може призвести до політичного виродження владних еліт.

Ключові слова: політична еліта, політичний відбір, рекрутування, народні депутати, демократія, засоби масової інформації.

Summary

Lyashenko T. M. Selection of political elites: a democratic process or a factor of instability. – Article

The components of political class, features of its creation in Ukraine and recruitment mechanisms are examined in the article. The author emphasizes a special influence of the mass media on the results of national voting.

It is noted that the political class includes a social stratum endowed with attributes of influence that has real political, economic, or ideological power or aspires to it. These are members of Parliament, the highest level of state managers, the judiciary, diplomatic and military elite, leaders of political parties, public movements, leading political experts and political technologists, as well as influential mass media employees. Speaking about the political class, it is worth considering its three components, which together create a single narrative – the political elite, professionalism in politics and political careerism.

The of recruitment and selection of political elites is analyzed as an extremely important factor. Its successful outcome largely determines the entire further development of the state. The author claims that the mechanism of recruitment of political elites depends on the social organization of society. It can be based on the principle of heredity, family ties; property; professional competence; political party affiliation; personal devotion to a leader. However, there is no clear correlation between the type of political system, the type of society and the recruitment mechanism.

It is underscored that the recruitment of modern political elite is made through political relations with the public, information campaigns and social marketing, which leads to a populist method of recruiting elites. This kind of recruitment causes a low-quality selection, including the highest positions in the state and economic administration. As a result, the seizure of power by populist leaders can lead to political degeneration of ruling elites.

Key words: political elite, political selection, recruitment, people's deputies, democracy, mass media.